ВІДГУК

офіційного опонента — доктора сільськогосподарських наук, професора Хреновськова Едуарда Івановича на дисертаційну роботу Шматковської Катерини Андріївни «Поширення хвороб деревини винограду і удосконалення заходів з обмеження їх шкідливості в умовах Північного Причорномор'я», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук (доктора філософії) за спеціальністю 06.01.08 виноградарство.

1. Актуальність обраної теми. В останні роки посилилась шкідливість хронічних захворювань, які уражують багаторічні органи виноградної рослини — пагони, плодові ланки, рукава, штамби. Серед них на виноградних насадженнях набули повсюдного поширення еска (апоплексія), чорний рак, еутипоз та чорна плямистість.

Хвороби розповсюджені у всіх зонах виноградарства світу і ε актуальною проблемою виноградарства, про що свідчить значна кількість робіт, опублікованих за останні десятиліття. Дослідження хвороб багаторічної деревини носять фрагментарний характер, а заходи з обмеження їх шкідливості шляхом зниження сприйнятливості до них рослин досліджені недостатньо.

Результати досліджень, висвітлені в роботі мають важливе теоретичне значення для науки та практичну важливість для виноградарства. Проведення досліджень в саме такому аспекті є актуальним.

У зв'язку з цим, наукові дослідження та розроблені рекомендації Шматковської К.А. є актуальними і спрямовані на вивчення поширення та розвитку хвороб багаторічної деревини, впливу їх на агробіологічні показники та врожайність насаджень, а також удосконалення заходів з обмеження їх шкідливості в умовах Північного Причорномор'я.

Дисертаційна робота ϵ складовою частиною науково-технічної програми «Виноградарство 2011-2013», завдання 15.01.02.23. Π

«Удосконалення технології захисту виноградних насаджень від шкідливих організмів на основі оптимізації фітосанітарного контролю та впровадження елементів біологічного землеробства», номер державної реєстрації 0111U003750.

2. Ступінь обгрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Робоча гіпотеза, висунута в роботі, повністю збігається з основними результатами досліджень Експериментальні дослідження виконані дисертантом на сучасному методичному рівні, проведено їх статистичне опрацювання з застосуванням дисперсійного і регресійного аналізів. Наукові положення дисертаційної роботи, висновки та рекомендації на достатньому рівні аргументовано результатами власних досліджень, що відповідають меті та завданням роботи.

- **3. Наукова новизна одержаних результатів.** На наш погляд,полягає у тому,що вперше:
- в Україні проведено комплексні дослідження з вивчення поширення хвороб багаторічної деревини на виноградних насадженнях базових суб'єктів господарювання Північного Причорномор'я;
- встановлено вплив ступеню розвитку хронічних хвороб на агробіологічні показники росту, продуктивність та економічну ефективність вирощування винограду;
- запропоновано новий прийом кореневого підживлення рослин кремнійвмісним мінералом анальцим та експериментально доведено, що на ранніх стадіях розвитку хвороб деревини винограду прийом кореневого підживлення призупиняє патологічні процеси розвитку патогенів, підвищує продуктивність кущів.

4. Практичне значення роботи.

Доведено, що впровадження у технологію вирошування винограду прийому кореневого підживлення анальцимом зменшує шкідливість ески і сезонних хвороб та дозволяє збільшити рівень рентабельності виробництва продукції технічних сортів на 3%.

При захисті від еутипозу та чорного всихання рукавів для зменшення інфекційного навантаження рекомендовано застосування профілактичних прийомів — видалення хворих частин рослин під час обрізування та утилізація видалених частин за межами ділянок.

Для пригнічення розвитку спор збудника чорної плямистості рекомендоване обприскування насаджень фунгіцидами контактного типу дії у фазу початку розпускання бруньок та системно-контактного - у період досягнення довжини пагонів 15-25 см.

Особистий внесок здобувача полягає у патентному пошуку і аналізі літературних джерел за темою дисертаційної роботи, формуванні робочої гіпотези, мети та завдань наукових досліджень. Авторкою особисто виконані польові та лабораторні дослідження, проаналізовані та статистично оброблені матеріали експериментальних даних, сформульовані основні висновки і рекомендації виробництву. Постановку експериментів, обліки і спостереження, інтерпретація окремих фактів та закономірностей узгоджувала з провідними фахівцями ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова».

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційної роботи доповідала на дистанційній конференції «Обеспечение устойчивого производства виноградо-винодельческой отрасли на основе современных достижений науки» (Анапа, 2010); Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Инновационные технологии в развитии столового виноградарства» (Одеса, 2011); Міжнародній науково-практичній конференції «Генетические ресурсы и селекционное обеспечение

современного виноградарства» (Новочеркасск, 2011); Міжнародному науковому симпозіумі «Защита растений: проблемы и перспективы» (Кишинев, 2012); Міжнародному симпозіумі «Современное сельское хазяйство — достижения и перспективы» (Кишинев, 2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Стан та перспективи розвитку захисту рослин» (Київ, 2013); Науковій конференції «Нові часи: нові Вавилови, нові Квасницькі» (Полтава, 2013); Міжнародній науково — практичній конференції «Захист рослин: наука, освіта, інновації в умовах глобалізації» (Київ, 2012).

Основні положення дисертаційної роботи доповідала на секції вченої ради з виноградарства ННЦ «ІВіВ імені В. Є. Таїрова» в 2009-2012 роках та на конкурсі на премію Президії НААН України «За кращу наукову доповідь молодого вченого з фундаментальних та прикладних досліджень» (Київ, 2013 р.).

5. Повнота викладу матеріалів дисертації.

Результати роботи опубліковала в 18 наукових працях, з яких 8 статей у виданнях, визначених ДАК України як фахові, 2 статті в іноземних виданнях та 8 тез наукових доповідей.

Основні положення дисертаційної роботи доповідала на 8 наукових і науково-практичних конференціях. Загалом матеріали дисертації апробовані достатньо повно.

6. Аналіз і оцінка змісту дисертаційної роботи.

Дисертація написана на 181 сторінці друкованого тексту і включає: вступ, огляд літератури за темою досліджень, методика і умови проведення досліджень, двох розділів результатів досліджень та їх обговорення, розділ з обговоренням експериментальних даних, висновки і рекомендації виробництву, список використаних джерел, який містить 151 найменування і 9 додатків. Робота містить 23 таблиці та 9 рисунків.

7. Зміст роботи.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкриті методи досліджень, його наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, відображено їх апробацію, окреслено особистий внесок здобувача

В огляді літератури проаналізовані існуючи заходи щодо захисту рослин від збудників хвороб деревини винограду та роль кремнієвого живлення у підвищенні стійкості рослин до стресових факторів біотичної і абіотичної природи.

Розділ - матеріали та методи досліджень включає такі етапи:

- експедиційні виїзди на виноградні насадження базових суб'єктів господарювання: ДП «ДГ «Таїровське» (Одеська область), ВАТ «Коблеве» (Миколаївська область), АФ радгоспу «Білозерський» (Херсонська область) для оцінки ураження хворобами багаторічної деревини винограду;
- дослідження впливу хвороб деревини на основні агробіологічні показники, урожайність виноградників та структуру урожаю;
- дослідження впливу анальциму на поширення хвороб, продуктивність кущів та економічну ефективність вирошування винограду;
- дослідження параметрів розвитку *Eutypa armeniacae* Hansf et Carter та *Phomopsis viticola* Sacc. на твердому агаризованому середовищі Дослідження проводили на протязі 5 років з 2009 по 2013 роки, що дозволило зібрати цікавий експериментальний матеріал на високому методичному рівні.

У 3 розділі – результати досліджень розглядаються такі питання:

- розповсюдження і розвиток хвороб багаторічної деревини на виноградних насадженнях Північного Причорномор'я;
- вплив хронічних хвороб деревини винограду на основні агробіологічні

показники сортів;

- вплив хвороб деревини винограду на урожайність виноградних насаджень;
- сучасна система захисту винограду від хвороб грибної етіології і обгрунтування заходів і прийомів з обмеження шкідливості ески;
- вплив підживлення рослин анальцимом на поширення і розвиток хвороб грибної етіології та продуктивність кущів винограду;
- обгрунтування заходів і прийомів з обмеження шкідливості еутипозу та чорної плямистості у системі захисту винограду.

Дуже цікавим є розділ - обговорення експериментальний даних, де показано залежність втрат урожаю винограду від ступеню розповсюдження хвороб деревини на основі рівнянь регресії.

Зроблені висновки достовірні та обгрунтовані.

У додатках дисертації подано дані досліджень по рокам, акти апробацій, дисперсійний аналіз експериментальних даних, технологічні карти.

Дисертаційна робота характеризується достатнім рівнем виконання, логічним і обгрунтованим викладанням експериментального матеріалу. Робота насичена графіками, діаграмами

Автореферат відповідає змісту дисертації.

Роботу слід оцінити позитивно, разом з тим, на наш погляд, необхідно зробити зауваження і звернути увагу на деякі недоліки в роботі:

- 1. У науковій новизні роботи виділяються підпункти: удосконалено і подальшого розвитку набули. Вони не конкретні.
- 2. Не зрозуміло, яким чином рекомендовано вносити анальцин на глибину 60 80см., в методиці відмічено на глибину 50-60см.
- Вносили анальцим у 2011 році і у 2012 році, тобто було три варіанти у досліді. Подальшому в роботі є посилання тільки на два варіанти.

- Анальцим вносили у липні сторінка 48, а на рис 4.2, таблиці 4.1. представлені дані у червні, липні, серпні.
- 5. Як розуміти дози: антракол -400г/кг, квадрис 250г/л і т.д., сторінка 50.
- 6. У таблицях 4.1.,4,2. і додатку 5 представлені дані дисперсійного аналізу якісних показників: розвиток хвороб, розвиток мільдью, оїдіума,сірой і білой гнилі на листях і гронах у %. Застосування дисперсійного аналізу для якісних показників не коректно.
- 7. У роботі відсутній розділ економічна ефективність, тому дуже слабо представлені економічні показники. По пункту 6, сторінка 83 не представлені дані по вартості валової продукції, чистого прибутку і рівня рентабельності.
- 8. Автор використовує застарілі одиниці виміру: масова частка цукру - $\Gamma/100$ см³, треба $\Gamma/дм^3$.
- 9. Рівень рентабельності від анальциму збільшується всього на 3%, чи варто його застосовувати?
- 10.Висновки після кожного розділу більш обгрунтовані і зрозумілі, чим загальні висновки.
- 11. Рекомендації виробництву не конкретні, на наш погляд, потребують переробки. Як користуватися положенням про внесення анальциму? Не зрозуміло, чим вносили препарат на значну глибину і коли його вносили.
- 12.Як розуміти вислів у рекомендаціях для пригнічення розвитку спор збудника чорної плямистості рекомендується проведення обприскувань виноградних насаджень відповідними фунгіцидами контактного типу дії у фазу початку розпускання бруньок та системно-контактного. Якими відповідними, конкретно?
- 13.У додатках немає розрахунків по визначенню рівнянь регресії представлених у розділі обговорення експериментальних даних.

Незважаючи на зауваження, дисертація виконана на глибокому науковому, сучасному рівні та є завершеною науковою роботою.

Представлена до захисту на спеціалізованій вченій раді при ННЦ «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова» НААН України дисертаційна робота «Поширення хвороб деревини винограду і удосконалення заходів з обмеження їх шкідливості в умовах Північного Причорномор'я» відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань», відповідно Постанови Кабінету Міністрів України № 567 від 24. 07.2013 р. по оформленню і написанню кандидатських дисертацій, а її автор, Шматковська Катерина Андріївна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук (доктора філософії) за спеціальності 06.01.08 — виноградарство.

Офіційний опонент,

доктор с-г. наук, професор,

завідувач кафедри садівництва,

виноградарства, біології та хімії

Одеського державного аграрного

університету МОН України

Е. І. Хреновськов

Підпис професора Хреновськова Е. І. Засвідчую:

Вчений секретар ОДАУ

А.М. Минзул